

Програма вступного іспиту до аспірантури для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ступеня доктора філософії (PhD):
Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка; Спеціальність: 014 Середня освіта (музичне мистецтво) / А.В. Козир, М.М. Ткач, В.І. Федоришин. УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 13 с.

Рецензенти:

Лабунець В. М., доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Горбенко С. С., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри хорового диригування та теорії і методики музичної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Програму для складання вступного іспиту зі спеціальності 014 Середня освіта (музичне мистецтво) розроблено відповідно до Галузевих стандартів вищої освіти України (освітньо-професійна програма підготовки магістра), відповідно до паспорту наукової спеціальності та програми підготовки фахівців з вищою освітою (докторів філософії) в галузі педагогіки за освітньо-науковою програмою на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

ЗМІСТ

1.	ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	4
2.	ЗМІСТ ПРОГРАМИ ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПІРАНТУРИ	5
3.	ПРОЦЕДУРА ПРОВЕДЕННЯ ВСТУПНОГО ІСПИТУ	8
4.	КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ НА ВСТУПНОМУ ІСПИТІ	9
5.	СТРУКТУРА БІЛЕТУ ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ	11
6.	СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	12

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма складена відповідно до вимог МОН України, Закону України «Про вищу освіту», постанови КМ України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», правил прийому до аспірантури в УДУ імені Михайла Драгоманова.

Програма для складання вступного іспиту зі спеціальності 014 Середня освіта (музичне мистецтво) розроблена відповідно до Галузевих стандартів вищої освіти України (освітньо-професійна програма підготовки магістра), паспорту наукової спеціальності та програми підготовки фахівців з вищою освітою (докторів філософії) в галузі педагогіки за освітньо-науковою програмою на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, який відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Програма побудована на основі міждисциплінарного підходу та містить питання з історії розвитку педагогічної думки в Україні, становлення та розбудови національної системи мистецької освіти, методології проведення науково-дослідницького пошуку, філософії мистецької освіти, психології музичної діяльності, сучасних інноваційних освітніх технологій, методики музичного навчання та виховання школярів.

Метою вступного іспиту для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 014 Середня освіта (музичне мистецтво) є систематизація теоретичних і практичних знань науковців-початківців щодо розуміння сучасних процесів модернізації мистецької освіти в Україні, сприяння розвитку їх дослідницько-аналітичних якостей, загальних та спеціальних (фахових) компетентностей як науковців завдяки оволодінню знаннями, вміннями та навичками науково-дослідницької та музично-педагогічної діяльності. Вступне випробування для здобувачів третього (науково-освітнього) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (музичне мистецтво) має на меті визначити рівень їхньої готовності до оволодіння науковими та дослідницькими компетентностями для здійснення самостійної творчої науково-пошукової та педагогічної діяльності у вирішенні складних професійних завдань.

Завдання фахового випробування укладено з метою виявлення знань, умінь та компетентностей, якими повинен володіти вступник за спеціальністю 014 Середня освіта «Музичне мистецтво». Це: історія виникнення, становлення та

розвитку педагогіки як науки, ключові поняття педагогічної науки; мистецтво як специфічна форма відображення дійсності, засіб творення особистості; основні функції мистецтва; історія розвитку національної мистецької освіти в Україні; особливості педагогічних концепцій, підходів та поглядів на розвиток вітчизняної мистецької освіти; творчість як об'єкт естетичного аналізу; суттєві ознаки особистості як педагогічного феномена; естетична культура майбутніх учителів музичного мистецтва; художньо-естетичний розвиток особистості засобами мистецтва; проблема формування музичних здібностей учнів; психологія музичної діяльності; музично-просвітницька робота; принципи, форми, методи, засоби музичного навчання та виховання школярів; художня інтерпретація музичних творів, методика роботи над музичним твором; система професійної підготовки студентів мистецьких закладів вищої освіти до художньо-естетичного виховання школярів; напрями і засоби професійного самовдосконалення та саморозвитку вчителя музичного мистецтва та ін.

2. ЗМІСТ ПРОГРАМИ ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПРАНТУРИ

Зміст програми передбачає виявлення знань щодо володіння майбутніми аспірантами досягненнями в галузі педагогічної науки з урахуванням надбань української педагогічної думки та шкільної музично-педагогічної практики; розуміння генези музично-педагогічних категорій, володіння основами теорії та методики музичного навчання та виховання, сучасними педагогічними технологіями та методами науково-педагогічних досліджень. Комплектація екзаменаційних білетів передбачає системне відображення основних питань із зазначених складових частин програми.

Відповіді вступників до аспірантури повинні підтвердити повноту їх знань категорійно-понятійного апарату педагогічної науки, спроможність мислити науково-педагогічними категоріями; здатність до абстрагування, аналізу та синтезу; вміння аналізувати і об'єктивно оцінювати педагогічні ідеї, теорії у сфері педагогіки мистецтва; готовність до науково-педагогічної творчості тощо.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ:

2.1. ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ. ПЕДАГОГІКА ЯК МИСТЕЦТВО: ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ ТА ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ.

1. Становлення і розвиток педагогічної думки в Україні. Педагогічні ідеї Тараса Шевченка і Лесі Українки. Педагогічна спадщина Христини Алчевської та Софії Русової. Борис Грінченко про виховну цінність мистецтва. Погляди на

естетичне виховання Антона Макаренка. Василь Сухомлинський про роль мистецтва в естетичному вихованні учнів.

2. Історія розвитку національної мистецької освіти в Україні: етапи становлення. Зрушення в музично-освітньому і культурному житті другої половини XIX століття. Викладання предметів мистецького циклу в навчальних закладах України.

3. Внесок українських композиторів в теорію і практику музично-естетичного виховання школярів (на прикладі творчості Миколи Лисенка, Якова Степового, Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка, Василя Верховинця).

4. Відродження національної культури в Україні і проблеми музичного виховання. Зміст нової концепції музичного виховання. Українське мистецтво як основа навчального репертуару. Шляхи опанування національно-стильових особливостей української музичної культури. Вивчення національного музичного мистецтва в системі світової художньої культури. Вплив національного мистецтва на формування естетичної свідомості учнівської молоді.

5. Педагогіка як мистецтво. Театральне мистецтво у вимірах педагогіки і психології. Спільне і відмінне у педагогічній і акторській діяльності. Педагогічна імпровізація та її роль у музично-виховних процесах.

6. Питання педагогіки мистецтва в творчості Галини Падалки. Оксана Рудницька про особливості мистецької освіти у вимірах особистісно-зорієнтованого підходу. Олександр Костюк про специфічні особливості музичного сприймання.

7. Мистецтво як суспільне явище. Національне і наднаціональне в мистецтві.

8. Мистецтво як специфічна форма відображення дійсності. Предмет мистецтва. Художній образ в музиці. Зміст і форма в музиці.

9. Соціальні функції мистецтва. Мистецтво як засіб творення особистості. Гедоністична функція музичного мистецтва.

10. Предмет філософії мистецької освіти. Духовний потенціал гуманістичної педагогіки. Сучасні парадигми художньо-естетичного виховання.

11. Естетичне виховання, його мета. Естетичне і художнє виховання: спільне і відмінне. Шляхи естетичного виховання. Взаємодія і синтез мистецтв в естетичному вихованні особистості.

12. Структура естетичної свідомості. Естетичні почуття, естетичний смак, естетичні ідеали, їх відмінності і взаємозв'язки.

13. Психолого-педагогічні проблеми художнього сприйняття. Зміст і структура категорії «художнє сприйняття». Взаємодія об'єктивного і суб'єктивного, емоційного і розумного, репродуктивного і творчого чинників художнього сприйняття. Роль підсвідомих процесів в художньому сприйнятті.

14. Творчість як об'єкт естетичного аналізу. Художня інтерпретація музичних творів. Об'єктивне і суб'єктивне, раціональне і емоційне, свідоме і інтуїтивне в мистецтві виконання. Інтерпретація як творчий процес.

15. Молодіжна культура як предмет естетичного аналізу. Формування етичних потреб учнівської молоді в умовах дозвілля.

2.2. ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ УЧНІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ.

1. Мета і процес навчання. Структура змісту навчання. Загальнодидактичні та спеціальні методи навчання, їх класифікація.

2. Мета та завдання музичного виховання в школі. Урок музики, його структура і зміст. Методичні засади вивчення нотної грамоти на уроці. Прищеплення навичок хорового виконання. Слухання музики та його роль у формуванні музичної культури учнів.

3. Методи виховання. Досвід учителів як джерело вдосконалення процесу виховання.

4. Проблема формування музичних здібностей. Індивідуально-психологічні відмінності музичних здібностей дітей. Шляхи прямого і опосередкованого впливу на розвиток музикальності. Особливості розвитку ритмічного почуття у дітей різного віку. Звуковисотний слух і можливості його розвитку у виконавських класах. Ладове чуття як основа емоційного відгуку на музику.

5. Психологія композитора і шляхи його втілення. Творча обдарованість та її вияв в музичній діяльності. Здатність до вільного оперування інтонаційним матеріалом як основа творчої активності школярів.

6. Зміст та форми позакласної роботи з музичного виховання. Музичний лекторій в школі, діяльність дитячої філармонії. Хорова робота з учнями. Різні форми організації хорових колективів. Організація вокально-інструментальних ансамблів в школі. Дитячий музичний театр в школі. Гурткова робота з музично-інструментального навчання в школі. Використання радіо- і телевізійних програм в системі музичного розвитку школярів.

7. Методика роботи над музичним твором. Етап попереднього ознайомлення з новим матеріалом. Опора на музично-естетичний досвід учня. Особливості процесу розучування твору. Виконавський «показ», його роль в навчанні.

8. Забезпечення взаємозв'язку різних видів мистецтва в процесі викладання музики. Емоційно-образна єдність – необхідна умова проведення мистецьких аналогій. Жанрово-стильові паралелі та їх значення в музично-естетичному навчанні.

9. Педагогічні умови естетичної підготовки студентів у вищих навчальних закладах освіти. Естетична культура майбутніх вчителів та умови її формування.

10. Формування естетичного ставлення особистості до музики. Розвиток естетичних почуттів та естетичного світогляду учнівської молоді. Педагогічні основи формування естетичних смаків та ідеалів особистості в процесі музичної діяльності.

11. Виховання творчого ставлення майбутніх педагогів-музикантів до професійної діяльності. Шляхи формування творчої активності студентів. Розвиток творчих якостей в процесі художньо-педагогічної інтерпретації музики. Модульна технологія навчання як засіб активного спонукання студентів до самостійно-творчого опанування музичних здібностей.

12. Проблеми подолання академічної замкненості викладання музичних дисциплін. Орієнтації естетичної оцінки студентів на актуальні форми сучасної художньої культури. Прикладні музичні жанри, особливості їх вивчення в вищих і середніх закладах освіти. Питання вивчення популярних жанрів молодіжної культури.

13. Музично-просвітницька робота. Змістовне наповнення концертних програм. Специфіка вербально-музичного спілкування з дитячою аудиторією. Організаційно-методичне забезпечення музично-просвітницької роботи. Особливості підготовки лекторів-виконавців в вищих навчальних закладах освіти.

14. Психологія музично-педагогічної діяльності. Психологічний аналіз педагогічних ускладнень в професійній діяльності педагогів-початківців. Особливості художньо-педагогічного спілкування вчителя музичного мистецтва з учнями. Творче самопочуття вчителя і шляхи його збереження в умовах спілкування з учнями.

15. Система професійної підготовки студентів педагогічних закладів освіти до художньо-естетичного виховання школярів. Особливості формування художніх знань студентів у системі професійної підготовки. Шляхи формування системних знань з проблем художньої культури.

2.3. СПІВБЕСІДА ЗА ТЕМОЮ РЕФЕРАТУ АБО ПУБЛІКАЦІЙ ВСТУПНИКА ДО АСПРАНТУРИ

3. ПРОЦЕДУРА ПРОВЕДЕННЯ ВСТУПНОГО ІСПИТУ

Вступний іспит до аспірантури проводиться відповідно до вимог чинного законодавства, нормативних документів Міністерства освіти і науки України та програми, затвердженої Вченою радою УДУ імені Михайла Драгоманова. Іспит

передбачає проходження двох етапів: відповідь на питання екзаменаційного білету і співбесіда за темою реферату або публікацій вступника.

Іспит відбувається відповідно до затвердженої програми іспиту до аспірантури за білетами. Для підготовки відповіді використовуються екзаменаційні листи, які після іспиту зберігаються упродовж року в науковій частині.

Оцінювання відповідей проводиться за існуючими сталими вимогами і нормами, а також з урахуванням:

- здатності мислити науково-педагогічними категоріями;
- об'єктивності «бачення» закономірностей і специфіки розвитку світової та вітчизняної мистецької освіти;
- сформованості науково-педагогічного стилю мислення особистості;
- вміння оцінювати плідні педагогічні ідеї, об'єктивність та неупередженість, демократичність і плюралізм;
- здатності до рефлексії, схильності до наукової і педагогічної творчості.

Вступне випробування для здобувачів третього (науково-освітнього) рівня вищої освіти здійснюється за принципом накопичувальної системи.

Кожен білет включає три питання з різних розділів програми. Питання передбачають висвітлення історичних, теоретико-методологічних та методичних засад педагогіки мистецтва, філософії та психології музичної діяльності, теорії музичного навчання та виховання. Вступник має розкрити основний зміст питань білету і додаткових питань, продемонструвавши при цьому оволодіння змістом розглянутих питань, знання першоджерел, вміння аналізувати загальні освітні проблеми, аргументувати свої судження, пропонувати практичні вирішення педагогічних проблем. Третє питання білету – співбесіда за темою реферату або публікацій вступника до аспірантури.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ НА ВСТУПНОМУ ІСПИТІ

Оцінка на вступному іспиті складається із оцінки відповіді на питання білету із додатковими питаннями та результатів співбесіди за темою реферату або публікацій. Оцінювання відповіді вступника до аспірантури відбувається на підставі виявленого рівня його підготовленості до проведення науково-дослідної діяльності в галузі теорії та методики музичного навчання, ступеня й глибини бачення ним нагальних педагогічних проблем для здійснення самостійних науково-виважених актуальних досліджень в освітньо-мистецькій галузі.

Критерії оцінювання:

- знання першоджерел і вміння використовувати їх зміст й основні ідеї при аналізі педагогічних проблем;

- оволодіння змістом педагогічних принципів та категорій, вміння оперувати ними при викладенні теоретичного матеріалу;
- уміння демонструвати та аргументувати свої погляди;
- здатність до проведення самостійних наукових досліджень в освітньо-мистецькій галузі.

Сума балів	Оцінка за національною шкалою	Характеристика відповідей вступника
90-100	5 (відмінно)	Вступник на кожне питання білету дає повну і розгорнуту відповідь, чітко викладає матеріал, демонструє знання першоджерел, володіє науковою термінологією, здійснює обґрунтовані висновки, має здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Вільно орієнтується в педагогічній проблематиці, питаннях у сфері шкільної мистецької освіти, відповідає на питання різного ступеня складності.
70-89	4 (добре)	Вступник на питання білету не дає повні, вичерпні та аргументовані відповіді, допускає окремі неточності, помилки непринципового характеру, не в повній мірі виявляє здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Достатньо орієнтується в педагогічній проблематиці, питаннях у сфері шкільної мистецької освіти, не завжди має відповідь на питання різного ступеня складності.
60-69	3 (задовільно)	Вступник на питання білету дає фрагментарні, несистемні відповіді, має поверхові знання, недостатньо володіє науковою термінологією, не здійснює обґрунтовані висновки, низька здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Недостатньо орієнтується в педагогічній проблематиці, питаннях у сфері шкільної мистецької освіти, демонструє низький рівень відповідей на питання різного ступеня складності.
0-59	2 (незадовільно)	Вступник не розуміє змісту питання білету, виявляє відсутність знань, не володіє науковою термінологією, не здійснює обґрунтовані

		<p>висновки, відсутня здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Не орієнтується у педагогічній проблематиці, питаннях у сфері шкільної мистецької освіти, відповіді не мають відношення до суті питань білету.</p>
--	--	--

5. СТРУКТУРА БІЛЕТУ ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ

(Зразок)

Український державний університет імені Михайла Драгоманова Факультет мистецтв імені Анатолія Авдієвського

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Галузь знань: 01 «Освіта»

Спеціальність: 014 Середня освіта «Музичне мистецтво»

Білет № 1

1. Історія розвитку національної мистецької освіти в Україні: етапи становлення. Зрушення в музично-освітньому і культурному житті другої половини XIX століття. Викладання предметів мистецького циклу в навчальних закладах України.

2. Мета та завдання музичного виховання в школі. Урок музики, його структура і зміст. Методичні засади вивчення нотної грамоти на уроці. Прищеплення навичок хорового виконання. Слухання музики та його роль у формуванні музичної культури учнів.

3. Співбесіда за темою реферату або публікацій вступника.

Голова приймальної комісії

Голова предметної комісії

_____

_____

« ____ » _____ 2024 р.

6. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко В. П. Педагогіка духовності: погляд за горизонти сучасного. *Педагогіка духовності: поступ у третє тисячоліття*: матеріали міжнародної наукової конференції. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. С. 3-6.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
3. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ – Чернівці : «Букрек», 2018. 320 с.
4. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Центр навч. л-ри, 2009. 376 с.
5. Вища освіта і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 384 с.
6. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження і методологічні поради молодим науковцям. Київ, Вінниця, 2008. 278 с.
7. Горбенко С. С. Навчально-наукова діяльність студентів з методики музичного виховання : навч.-метод. посіб. Київ : Освіта України, 2010. 180 с.
8. Козир А. В., Федоришин В. І. Вступ до акмеології мистецької освіти : навч.-метод. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 263 с.
9. Комаровська О. А. Мистецтво в новій українській школі: що змінилося? Початкова освіта : методичні рекомендації. Київ : Оріон, 2018. 160 с.
10. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика : монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.
11. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки : Історія та теорія : Навчальний посібник (двомовний). Суми : Вид-во «Козацький вал», 2009. 208 с.
12. Ніколаї Г. Ю. Методологія та технологія науково-педагогічних досліджень: навч. посіб. для студ. муз.-пед. ф-тів вищих закл. освіти та аспірантів. Суми, 1999. 156 с.
13. Олексюк О. М., Ткач М. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : навч. посіб. Київ : Знання України, 2004. 264 с.
14. Олексюк О. М., Тушева В. В. Методологія наукових досліджень у галузі мистецтвознавства та музичної педагогіки. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 176 с.
15. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України. 2008. 274 с.
16. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Козяр, М. С. Коваль. Київ : Знання, 2013. 327 с.

17. Педагогічна майстерність : Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і перероб. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
18. Пехота О. М., Єрмакова І. П. Основи педагогічних досліджень : навч. посіб. 2-ге вид. перероб. і доповн. Київ : Знання, 2013. 287 с. (Вища освіта XXI століття).
19. Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах : наказ МОН України від 25.02.2004 N 151/11. URL: <https://iplex360.com.ua/npa.php?doc=1038.609.0>
20. Про затвердження Положення про мистецьку школу : наказ Міністерства культури України від 09 серпня 2018 року № 686. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18#Text>
21. Про освіту : Закон України № 2145-VII від 05.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text>
22. Про вищу освіту : Закон України №1556-VII від 01.07.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14#Text>
23. Ростовський О. Я. Лекції з історії західноєвропейської музичної педагогіки: навчальний посібник. Ніжин: Вид-во НДПУ ім. Миколи Гоголя, 2003. 193 с.
24. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : Навч.-метод. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
25. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. Київ, 2002. 270 с.
26. Рудницька О. П., Болгарський А. Г., Свистельнікова Т. Ю. Основи педагогічних досліджень: навч.-метод. посіб. Київ. 1998. 143 с.
27. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість : монографія. Київ : Каравела, 1998. 150 с.
28. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі інтегрованої мистецької освіти : посібник для вчителя / Л. Масол, Н. Миропольська, В. Рагозіна та ін. Київ : Педагогічна думка, 2012. 232 с.
29. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти : підручник. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 528 с.
30. Щолокова О. П. Особливості підготовки студентів-магістрів у системі мистецької освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2004. № 1. С. 151 – 158.